

*Ed Smeets
Linda Sontag
Hans van Gennip
Bibi van Wolput*

Weer Samen Naar School Monitor 2004

Samenvatting van de resultaten

Weer Samen Naar School Monitor 2004

Samenvatting van de resultaten

Ed Smeets
Linda Sontag
Hans van Gennip
Bibi van Wolput

De tekst in deze brochure is ontleend aan de rapporten die in het kader van de WSNS-Monitor zijn verschenen:

E. Smeets & H. van Gennip (2004). *Werken aan leerlingenzorg in en rond de basisschool. Dieptestudies bij de WSNS-Monitor 2004*. Nijmegen: ITS.

L. Sontag, B. van Wolput & J. Mensink (2004). *De stand van zaken in de WSNS-samenwerkingsverbanden in het schooljaar 2003-2004*. Tilburg: IVA.

U kunt de rapporten telefonisch of via internet bestellen:

ITS: 024 365 3500 (www.its-nijmegen.nl)

IVA: 013 466 8466 (www.iva.nl)

In deze brochure worden de resultaten van de WSNS-Monitor voor het schooljaar 2003/2004 beknopt weergegeven. De monitor geeft jaarlijks een beeld van de voortgang van 'Weer Samen Naar School' en heeft daarmee een belangrijke functie in het informeren en ondersteunen van de samenwerkingsverbanden WSNS. De monitor bestaat uit een jaarlijkse enquête onder coördinatoren van samenwerkingsverbanden, de analyse van telgegevens en dieptestudies rond enkele thema's. Dit jaar is het centrale thema het werken aan de kwaliteit van de leerlingenzorg, zowel bovenschools – in de samenwerkingsverbanden en in de regio – als in de scholen.

In deze brochure komen achtereenvolgens de volgende thema's aan bod:

1. Aantallen scholen en leerlingen;
2. Werken aan zorg rond de basisschool;
3. Werken aan zorg in de basisschool.

Per thema worden de belangrijkste resultaten van de monitor besproken. Daarna worden op basis van de resultaten enkele aanbevelingen gedaan.

Zonder de medewerking van coördinatoren, directeuren, intern begeleiders, leerkrachten, vertegenwoordigers van instellingen voor jeugdzorg en anderen die aan het onderzoek hebben deelgenomen, was deze brochure niet tot stand gekomen. Via deze weg willen wij hen nogmaals bedanken.

November 2004
Nijmegen / Tilburg

Ed Smeets (ITS)
Linda Sontag (IVA)
Hans van Gennip (ITS)
Bibi van Wolput (IVA)

Begin jaren negentig is 'Weer Samen Naar School' (WSNS) van start gegaan. Het doel daarvan is zoveel mogelijk kinderen passende zorg en passend onderwijs te bieden op de reguliere basisschool. Om de basisscholen daarbij te ondersteunen, zijn samenwerkingsverbanden ingericht. Tot de taken van deze verbanden behoort het opzetten van een bovenschoolse zorgstructuur en het stimuleren van de samenwerking tussen basisscholen onderling en tussen basisscholen en de scholen voor speciaal basisonderwijs. Er zijn momenteel 247 samenwerkingsverbanden. Een recente ontwikkeling is de groeiende aandacht voor samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg. Ook daarbij kunnen de samenwerkingsverbanden een stimulerende functie vervullen.

Sinds vele jaren voert het IVA de WSNS-Monitor uit. Met behulp van deze monitor worden de ontwikkelingen binnen de WSNS-samenwerkingsverbanden beschreven en de effecten van het WSNS-beleid gevolgd. Dat gebeurt door een enquête die jaarlijks wordt afgenomen bij de coördinatoren van de samenwerkingsverbanden en door de analyse van teldatumgegevens van het ministerie van OCW. Deze bieden zicht op de leerlingenstromen binnen en buiten de samenwerkingsverbanden. Sinds 2003 worden tevens jaarlijks enkele wisselende thema's diepgaander bestudeerd. Deze dieptestudies worden door het ITS uitgevoerd.

De WSNS-Monitor heeft drie belangrijke functies:

- verstrekken van landelijke informatie over de ontwikkelingen binnen de samenwerkingsverbanden en de werking van het WSNS-beleid. De gegevens in de monitor bieden de mogelijkheid om zowel uitspraken over één schooljaar als over meer schooljaren te doen;
- ondersteunen van de beleidscyclus binnen de WSNS-samenwerkingsverbanden, door de verzamelde gegevens terug te koppelen naar de samenwerkingsverbanden;
- ondersteunen van landelijke projecten in het primair onderwijs (zoals kwaliteitszorg en onderwijsachterstandenbeleid). In deze projecten kan gebruik worden gemaakt van de gegevens die via de monitor zijn verzameld.

De enquête in het kader van de WSNS-Monitor 2004 is in mei 2004 toegezonden aan de coördinatoren van alle samenwerkingsverbanden. Aan de enquête hebben dit jaar 162 samenwerkingsverbanden meegewerkt. De teldatumgegevens zijn geanalyseerd voor alle samenwerkingsverbanden. In het kader van de dieptestudies zijn gesprekken gevoerd met functionarissen van 4 samenwerkingsverbanden, 13 basisscholen en 7 instanties die zijn betrokken bij de samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg.

In deze brochure wordt een selectie van resultaten van de WSNS-Monitor voor het schooljaar 2003-2004 gepresenteerd. Aan de hand van een drietal thema's worden de belangrijkste resultaten van de monitor op een rij gezet. Tot slot worden enkele aanbevelingen voor het beleid en het onderwijsveld gedaan. Voor de uitgebreide rapportages verwijzen wij naar de onderzoeksverslagen van het IVA en het ITS (zie pagina 2).

1. AANTALLEN SCHOLEN EN LEERLINGEN

Uit de teldatumgegevens van het Ministerie van OCW kan worden afgeleid hoeveel leerlingen er in een schooljaar van het basisonderwijs naar het speciaal basisonderwijs zijn verwezen en hoeveel leerlingen uit het speciaal basisonderwijs zijn teruggeplaatst naar het basisonderwijs.

Allereerst enkele cijfers om de omvang van het primair onderwijs – dat regulier én speciaal basisonderwijs omvat - te schetsen. Op 1 oktober 2003 waren er in totaal 7.001 basisscholen en 348 scholen voor speciaal basisonderwijs. Het primair onderwijs heeft zo'n 1.6 miljoen leerlingen onder haar hoede. Hiervan bezoeken ruim 51.000 leerlingen, oftewel 3.2 procent, het speciaal basisonderwijs. Het absolute aantal én het percentage leerlingen dat het speciaal basisonderwijs bezoekt, is al jaren redelijk stabiel.

Hoe staat het met de instroom in en uitstroom uit het speciaal basisonderwijs? Het aantal leerlingen dat per schooljaar vanuit het reguliere onderwijs naar het speciaal basisonderwijs wordt verwezen, schommelt al jaren rond de 10.000. Veruit de meeste leerlingen worden naar een school binnen het eigen samenwerkingsverband verwezen. Het aantal leerlingen dat vanuit het speciaal basisonderwijs wordt teruggeplaatst in de reguliere stroom, is praktisch verwaarloosbaar. In het schooljaar 2002/2003 zijn er ruim honderd leerlingen teruggeplaatst.

De verwijzing van een leerling loopt altijd via de Permanente Commissie Leerlingenzorg (PCL). Deze beoordeelt of plaatsing van een leerling op een school voor speciaal basisonderwijs noodzakelijk is. Ook hier geldt dat de leerlingen die worden aangemeld bij de PCL vooral afkomstig zijn van basisscholen uit het eigen samenwerkingsverband. Aanmelden bij de PCL leidt in de meeste gevallen tot een positieve beschikking. Leerlingen met een positieve beschikking kunnen echter niet altijd meteen op een school voor speciaal basisonderwijs geplaatst worden, hetgeen resulteert in wachtlijsten.

Door een recente wetwijziging zijn scholen voor speciaal basisonderwijs verplicht op drie verschillende momenten in het schooljaar leerlingen te laten instromen. Met deze

wet wordt getracht te voorkomen dat leerlingen langer dan drie maanden op een wachtlijst staan. Uit de resultaten van de enquête van dit jaar blijkt dat het aantal samenwerkingsverbanden met een wachtlijst aanzienlijk is afgenomen, maar dat de wachtlijsten die nog bestaan, in de loop van het schooljaar wel langer worden dan voorheen.

Na een periode van vijf jaar waarin de samenwerkingsverbanden in principe niet van samenstelling mochten veranderen, werd per 1 augustus 2003 de mogelijkheid geschapen om de omvang van de verbanden te wijzigen. Een kwart van de samenwerkingsverbanden heeft dat inderdaad gedaan. Het betreft vooral het toevoegen van scholen aan het verband of het vertrek van scholen uit het verband. Fusie of splitsing is slechts bij één op de zestien verbanden aan de orde geweest. De redenen die de coördinatoren noemen, zijn vooral van bestuurlijke en organisatorische aard.

2. WERKEN AAN ZORG ROND DE BASISCHOOL

Jeugdzorgadviesteams

Landelijk neemt de aandacht voor samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg toe. Door de Wet op de jeugdzorg, die in 2005 van kracht wordt, is dit proces in een stroomversnelling geraakt. Die samenwerking komt vooral tot uiting in de jeugdzorgadviesteams (JAT's). Deze teams, ook multidisciplinaire teams genoemd, brengen de deskundigheid van de jeugdzorg de school binnen en vormen de schakel tussen de scholen en de verschillende instellingen voor (geïndiceerde) jeugdzorg. Van de geënquêteerde coördinatoren geeft 7 procent aan dat er in hun regio een JAT actief is, terwijl 35 procent antwoordt dat dit in ontwikkeling is. Ruim 40 procent van de coördinatoren vindt een JAT wel wenselijk, maar dat is in hun regio (nog) niet in ontwikkeling.

Het JAT fungeert als vraagbaak voor de scholen en als 'doorgeefluik' naar de jeugdzorg. Daardoor heeft het JAT een plek gevonden in de bovenscholse zorgstructuur. Belangrijke deelnemers aan het JAT zijn schoolmaatschappelijk werk, Bureau Jeugdzorg (BJZ), de jeugdgezondheidszorg en de schoolbegeleidingsdienst. Vanuit de scholen nemen de intern begeleiders deel. Zij brengen de te bespreken leerlingen in en vormen daarmee de schakel tussen de school en het JAT. Soms kost het moeite om alle partijen die zorg leveren bij het JAT te betrekken. Vooral bij grotere samenwerkingsverbanden kan samenwerking in de regio op nog meer praktische problemen stuiten, zoals verschillen in BJZ-regio's, verschillende instanties die maatschappelijk werk leveren en verschillen in beleid van gemeenten. Op enkele punten is er overlap tussen het JAT en andere aanbieders van bovenscholse zorg, zoals de schoolbegeleidingsdienst en de brede PCL of het zorgplatform.

In de scholen die van de diensten van een JAT gebruik kunnen maken, is men daarover goed te spreken. Als belangrijk pluspunt wordt genoemd dat de JAT's in vergelijking met de jeugdzorg laagdrempelig zijn en dat de lijnen naar de hulpverleners korter zijn. Ook wordt gesignaleerd dat het JAT toegankelijker is dan de PCL of het zorgplatform, aangezien men voor het JAT minder uitvoerig hoeft de documenteren wat de school al aan zorg heeft geboden. Problematiek waarmee JAT's kampen, zijn personeelwisselingen, waardoor de continuïteit in gevaar komt, en wachtlijsten in de geïndiceerde jeugdzorg, waardoor problematiek van leerlingen niet altijd binnen afzienbare termijn wordt opgelost. Bij het JAT betrokkenen constateren dat sommige scholen opvallend weinig gebruik maken van het JAT. Dat wijst erop dat niet in alle scholen problematiek van leerlingen voldoende wordt onderkend. Daar staat tegenover dat er ook scholen zijn waar de drempel naar het JAT juist erg laag lijkt te liggen. Een aspect dat volgens tal van betrokkenen geoptimaliseerd zou kunnen worden, is de dossiervorming die de zorgleerlingen betreft. Er worden namelijk door verschillende instanties dossiers bijgehouden. Het uitwisselen van informatie tussen de verschillende instellingen wordt bemoeilijkt door de privacyprotocollen. Er wordt overigens op gewezen dat ouders recht hebben op privacy. Bovendien moeten ouders toestemming geven vóór hun kind in het JAT kan worden besproken.

De jeugdzorg

Het beeld dat men in de scholen heeft van de instellingen voor jeugdzorg, is minder positief dan het beeld dat men van het JAT heeft. Dit blijkt uit de dieptestudies. Men klaagt over wachtlijstproblematiek en over het gebrek aan terugkoppeling, al bespeurt men in een aantal gevallen enige verbetering. Het oordeel over schoolmaatschappelijk werk is doorgaans positiever. Dit staat vaak dicht bij (of in) de school en kan een intermediair tussen ouders en school vormen.

De rol van het samenwerkingsverband

De samenwerkingsverbanden spelen een belangrijke rol bij het tot stand komen van de JAT's. Naast de JAT's zijn ook de Regionale Expertisecentra (rec's), de gemeenten en het voortgezet onderwijs belangrijke partners voor het samenwerkingsverband. Samenwerking met externe partners op het gebied van leerlingenzorg is de komende tijd één van de speerpunten voor de activiteiten van WSNS+. Volgens de coördinatoren die de enquête invulden, liet deze samenwerking in de afgelopen jaren nog te wensen over. In de monitor van dit jaar is de samenwerking en afstemming tussen samenwerkingsverbanden WSNS en de rec's, de gemeenten en het voortgezet onderwijs nader bekeken. Bij de rec's is met name gevraagd naar afspraken rondom de invoering van de leerlinggebonden financiering (LGF). De meerderheid van de samenwerkingsverbanden heeft al beleid geformuleerd ten aanzien van de leerlingen die gebruik maken van de leerlinggebonden financiering (LGF-leerlingen) en in de helft van de verbanden wordt het LGF-beleid van de scholen binnen het verband op elkaar afgestemd. In ruim een derde van de samenwerkingsverbanden heeft de

Permanente Commissie Leerlingenzorg redelijk zicht op het aantal LGF-leerlingen die de scholen binnen het samenwerkingsverband bezoeken. In een minderheid van de verbanden zijn inmiddels werkafspraken gemaakt tussen de PCL en de Commissies van Indicatiestelling.

De samenwerking tussen het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid (GOA-beleid) en het WSNS-beleid laat ook volgens deze monitor te wensen over. Slechts weinig samenwerkingsverbanden hebben beleid geformuleerd over de afstemming van WSNS en GOA. Dit geldt ook voor het maken van werkafspraken met de gemeenten. Slechts in een kwart van de samenwerkingsverbanden stemmen de scholen hun beleid ten aanzien van zorgleerlingen en onderwijsachterstandsleerlingen op elkaar af. In een derde van de samenwerkingsverbanden is volgens de coördinator wel zicht op het aantal onderwijsachterstandsleerlingen.

Ook de samenwerking tussen het WSNS-samenwerkingsverband en het voortgezet onderwijs is voor verbetering vatbaar. In niet meer dan een kwart van de samenwerkingsverbanden wordt gewerkt aan doorlopende leerlijnen. De overdracht van gegevens van zorgleerlingen aan het samenwerkingsverband in het voortgezet onderwijs is in een derde van de samenwerkingsverbanden goed geregeld.

3. WERKEN AAN ZORG IN DE BASISCHOOL

De basisscholen

In de scholen zijn de intern begeleiders (ib'ers) de 'wegbereiders' van de leerlingenzorg. Zij hebben een veelheid aan taken, variërend van het opzetten en inrichten van de zorgstructuur en het begeleiden van leerkrachten tot het realiseren van onderwijsvernieuwing. Ook verzorgen ib'ers externe contacten en vormen zij de schakel tussen de scholen en de jeugdzorgadviesteams. Er is een trend dat de ib'er zich ontwikkelt naar een coachende rol.

Alle scholen hebben een visie op zorgleerlingen of zijn die visie aan het ontwikkelen. De visies hebben meestal een vrij algemeen karakter. De schoolleiders en ib'ers trachten eenheid in het team te brengen. Daarbij kiest de ene schoolleider voor meer sturing dan de andere. Alle scholen hebben aandacht voor kwaliteitsbeleid. In veel scholen is er met een zorginstrument – een zorgscan of kwaliteitskaarten – geïnventariseerd wat de aandachtspunten zijn. Vervolgens maakt men een plan voor verbetering. Als trekker fungeert de ib'er, alleen of ondersteund door een zorgwerkgroep en/of de schoolleider. Voorbeelden van activiteiten die zijn gericht op het verbeteren van de kwaliteit van de leerlingenzorg zijn het verbeteren van het systeem van leerlingenzorg (de structuur en het planmatig werken), het verbeteren van het didactisch handelen, het verbeteren van het pedagogisch klimaat (onder meer door

aandacht voor de sociaal-emotionele ontwikkeling en gedragsregels) en het verbeteren van het klassenmanagement.

In de cyclus 'signaleren – diagnosticeren – remediëren' spelen de leerkracht en de ib'er een belangrijke rol. Het signaleren is vooral in handen van de leerkracht, vaak in samenspraak met de ib'er. Daarbij worden toetsen en observaties van gedrag als uitgangspunt genomen. Bij het diagnosticeren wordt de deskundigheid van de ib'er en vaak ook de r'er ingeschakeld. Daarbij worden zonnodig ook externe deskundigen geraadpleegd. Daarna wordt een handelingsplan opgesteld en uitgevoerd. Daarin wordt aangegeven hoe het remediëren plaats zal vinden. Steeds meer scholen leggen de verantwoordelijkheid voor het opstellen van een handelingsplan bij de leerkracht in plaats van bij de intern begeleider en/of de remedial teacher. Men verwacht hiervan een grotere betrokkenheid van de leerkracht bij de extra zorg. Bij het bieden van extra zorg aan leerlingen wordt in veel scholen een remedial teacher ingeschakeld en krijgen leerlingen voor een deel van de tijd buiten de groep extra hulp. De trend is echter dat extra hulp zoveel mogelijk naar de klas zelf verschuift, zodat kinderen niet steeds uit de groep worden gehaald. In de klas wordt extra hulp vooral gegeven in de vorm van extra instructie, terwijl de rest van de klas zelfstandig zit te werken aan dag- of weektaken. Naarmate er meer zorgleerlingen zijn, wordt een groter beroep gedaan op het vermogen van de andere leerlingen om zelfstandig te werken. Vanuit een aantal scholen komen signalen dat er nog onvoldoende aandacht is voor sociaal-emotionele problematiek, gedrag en gedragsregels. Vanuit de coördinatoren bezien is er onder het WSNS-beleid wel meer aandacht voor het sociaal-emotioneel functioneren van de leerling gekomen.

De bijdrage van het samenwerkingsverband

Voor het ondersteunen van de leerlingenzorg in de basisscholen kennen de samenwerkingsverbanden verschillende bovenschoolse voorzieningen en bieden zij activiteiten op het gebied van professionalisering. De meeste samenwerkingsverbanden bieden ambulante begeleiding. Bijna de helft van de verbanden kent de mogelijkheid van het overplaatsen van leerlingen naar een andere basisschool (de zogenaamde bao-bao-plaatsing). Een bovenschoolse orthotheek met leermaterialen is er in een kwart van de samenwerkingsverbanden en een klein aantal verbanden kent een hulpklas. In alle samenwerkingsverbanden zijn netwerken voor professionals actief; deze richten zich op verschillende doelgroepen. Het gaat vooral om netwerken voor intern begeleiders en directeurs. Coördinatoren zijn regelmatig te vinden binnen de basisscholen. Daar hebben zij vooral contact met de directie.

Samenwerkingsverbanden hebben volgens de coördinator over het algemeen redelijk zicht op de zorgstructuur en zorgmogelijkheden van de basisscholen in hun verband. Er is in de verbanden echter vrij weinig kennis van de behoefte in de scholen aan materiaal ter ondersteuning van de leerlingenzorg, de deskundigheid van leerkrachten

en de scholingsbehoefte van leerkrachten. Dat inzicht is wel nodig, want de leerkracht is degene die uiteindelijk de zorg realiseert.

Veranderingen als gevolg van het WSNS-beleid

Volgens de coördinatoren heeft het samenwerkingsverband bijgedragen aan een groot aantal (onderwijskundige) veranderingen binnen de scholen. Dit geldt vooral voor veranderingen die te maken hebben met professionalisering van leerkrachten, zoals intervisie en collegiale consultatie, planmatig werken en kennisuitwisseling. Als grootste verandering binnen de scholen onder het WSNS-beleid noemen de coördinatoren het feit dat de ib'er door deelname aan het netwerk beter in staat is leerkrachten binnen de school te ondersteunen. Maar ook aan veranderingen die vallen onder de noemer 'adaptief onderwijs' is volgens de coördinatoren door de samenwerkingsverbanden in redelijke mate bijgedragen. Het gaat dan bijvoorbeeld om het vaststellen van individuele leerlijnen, de toename van zelfstandig werken en het toepassen van tempo- en leerstofdifferentiatie.

Kwaliteitsbeleid

Veel samenwerkingsverbanden werken aan kwaliteitsbeleid. In de meeste verbanden wordt in ieder geval gebruik gemaakt van kwaliteitsinstrumenten. Door driekwart van de samenwerkingsverbanden worden gegevens verzameld ter ondersteuning van het beleid, bijvoorbeeld op het gebied van de realisatie van doelen en activiteiten, de inrichting van de zorgstructuur van basisscholen, het verwijzingspercentage en de ontwikkeling van zorgleerlingen. Bij de verzameling van deze gegevens staat het samenwerkingsverband meestal een duidelijk doel voor ogen en spelen de uitkomsten een rol bij het beleid. Dit geldt voor alle gebieden, maar het minst voor de gegevens over de ontwikkeling van zorgleerlingen.

Uit de dieptestudies blijkt dat de rol van de samenwerkingsverbanden op het gebied van kwaliteitsbeleid verschilt. Ofwel wordt de verantwoordelijkheid daarvoor overgelaten aan de schoolbesturen en de scholen en stelt men zich faciliterend op, of men kiest voor meer sturing. Dat houdt bijvoorbeeld in dat het samenwerkingsverband de afname van een zorgscan verplicht stelt en dat het scholen verplicht tot scholing in het kader van het verbeteren van de zorg.

De belangrijke rol van de ib'ers wordt door de samenwerkingsverbanden onderkend. Het is gebruikelijk dat de verbanden scholen extra faciliteren ten behoeve van de interne begeleiding. Bovendien zijn professionaliseringsactiviteiten in de verbanden vooral gericht op ib'ers. Daarvoor vormen de ib-netwerken een geschikt kanaal. Deze netwerken vormen ook de schakels tussen de basisscholen in het verband. Daar ontmoeten ib'ers elkaar om over beleid en zorg te praten.

4. AANBEVELINGEN

Op grond van de resultaten van de enquête onder coördinatoren en de gesprekken met sleutelpersonen in en rond de samenwerkingsverbanden en scholen, doen wij de volgende aanbevelingen:

- Het verdient aanbeveling de samenwerkingsverbanden WSNS de taak te geven samenwerking in de regio te initiëren en vorm te geven. Deze samenwerking dient onder meer uit te monden in de uitbreiding van de bovenschoolse zorg met jeugdzorgadviesteams en een betere samenwerking met het voortgezet onderwijs en de regionale expertisecentra.
- Het is wenselijk dat er een betere afstemming van regio's (wsns, rec's, jeugdzorg) komt.
- Meer afstemming in het aanbod aan bovenschoolse zorg is wenselijk.
- Het speciaal basisonderwijs dient haar functie als leverancier van ondersteuning en expertise aan basisscholen te versterken, om te voorkomen dat het sbo in de marge verdwijnt.
- Het is zaak dat samenwerkingsverbanden waarin jeugdzorgadviesteams actief zijn, in overleg gaan met scholen die het jeugdzorgadviesteam opvallend weinig of opvallend veel gebruiken.
- In verband met de belangrijke inbreng van de intern begeleiders in de scholen, is het van belang dat er hoge eisen worden gesteld aan de deskundigheid en vaardigheden van ib'ers.
- Het is wenselijk dat wordt nagegaan in hoeverre schoolmaatschappelijk werk de intern begeleiders kan ondersteunen bij hun rol als intermediair tussen de scholen en de jeugdzorgadviesteams.
- Het is wenselijk dat samenwerkingsverbanden meer sturing geven aan scholen op het gebied van deskundigheidsbevordering en kwaliteit van leerlingenzorg. Dit is ook van belang in verband met de mogelijkheden die de overheid in de nabije toekomst gaat bieden tot onderwijsinnovatie vanuit de scholen zelf.
- Gezien de trend die gesignaleerd wordt om de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de leerlingenzorg binnen de scholen naar de leerkracht te verschuiven, is het belangrijk dat er inzicht bestaat in de behoefte van leerkrachten aan (extra) materiaal en scholing. De intern begeleider zou hierbij intermediair kunnen zijn, waarbij het samenwerkingsverband gericht (bovenschoolse) actie onderneemt.